

BRONISŁAW ANDRZEJ SAMUJŁO^{ID1},
MAŁGORZATA AGNIESZKA SAMUJŁO^{ID2}

Zarządzanie czasem a wymiary profesjonalizmu nauczyciela

Time Management and the Dimensions of Teachers' Professionalism

¹ Doktor inżynier, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu, Instytut Przyrodniczo-Techniczny, Polska

² Doktor, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki i Edukacji Zdrowotnej, Polska

Streszczenie

Dobre zarządzanie czasem jest szczególnie ważne w pracy szkoły. W artykule przedstawiono możliwości wykorzystania czasu w kontekście profesjonalizmu nauczycieli oraz badania nad subiektywną percepcją zarządzania czasem w powiązaniu z efektywnością działań i kompetencjami zawodowymi potrzebnymi w zmieniającej się rzeczywistości.

Słowa kluczowe: nauczyciel, profesjonalizm, zarządzanie czasem

Abstract

Good time management is especially important at school work. The article presents the possibilities of using time in the context of teachers' professionalism and research on the subjective perception of time management in connection with the effectiveness of activities and professional competences needed in the changing reality.

Keywords: teacher, professionalism, time management

Wstęp

We współczesnym świecie obserwuje się wzrastające zainteresowanie zarządzaniem czasem w wielu aspektach działalności ludzi. Problematyka efektywnego wykorzystania czasu dotyczy zarówno pracowników przemysłu, administracji, handlu, jak i osób związanych z oświatą. Zagospodarowanie czasu przez nauczycieli na wszystkich etapach edukacji warto przeanalizować w kontekście rozważań nad profesjonalizmem.

Coraz powszechniejsze są szkolenia, kursy, studia podyplomowe nakierowane na uzyskanie, podwyższenie lub pogłębienie kompetencji przez pracowników, aby wiele czynności zawodowych mogli wykonywać lepiej, z większą wprawą, szybciej. Świadczy to o znaczących potrzebach racjonalizacji zarządzania czasem w różnych aspektach aktywności, przede wszystkim zawodowej, osób zatrudnionych w szkole i instytucjach z nią powiązanych i współpracujących. Właściwe zarządzanie czasem może wpływać na efektywność nie tylko pracy zawodowej, ale także wypoczynku, rekreacji, sportu czy innej działalności pozazawodowej, np. społecznej, osób aktywnych. Zarządzanie czasem zaczyna być zatem traktowane jako jeden z wyznaczników profesjonalizmu zawodowego i wskaźników informujących o jakości życia w ogóle.

Zarządzanie czasem przez nauczycieli jako profesjonalistów

Wykonywanie zawodu nauczyciela powinno być poprzedzone zdobyciem odpowiedniego przygotowania, ponieważ profesjonalne działania edukacyjne należy konstituować na bazie wiedzy naukowej jako jednego z regulatorów postępowania w codziennych sytuacjach szkolnych. Prawidłowe funkcjonowanie szkoły opiera się na założeniach pedagogów, psychologów czy teoretyków organizacji (Kowalik, 2011, s. 30–35). Stanowienie i osiąganie celów dydaktycznych i wychowawczych wymaga od nauczyciela przede wszystkim refleksyjności, odpowiedzialności i umiejętności, wśród których należy wskazać te, które ściśle wiążą się z planowaniem czynności w trakcie lekcji i poza nimi.

Zdaniem Kwiatkowskiej (2008, s. 167–169) profesjonalizm oznacza posiadanie najwyższych kwalifikacji, ale w odniesieniu do zawodu nauczyciela podkreśla się jednocześnie konieczność spełnienia wysokich standardów poznawczych i działaniowych, ale również nie mniej ważnych wymagań natury etycznej. W pracy z uczniami należy wykazywać się sprawnością w działaniach dydaktycznych. Do zadań nauczyciela należy w szczególności planowanie pracy w danym roku szkolnym, prowadzenie lekcji zgodnie z zasadami nauczania, stosowanie różnych metod uwzględniających możliwości uczniów, specyfikę przedmiotu i cele danej jednostki dydaktycznej.

Pracę nauczyciela charakteryzuje niepowtarzalność i zmienność. W konsekwencji o skuteczności jego działań będzie decydowało to, czy i na ile stanie się osobą potrafiącą badać i dokonywać osądu sytuacji i adekwatnie do nowych warunków reagować.

W każdej szkole jako instytucji panują formalne i nieformalne zasady oraz normy. Niektóre z nich odnoszą się do zarządzania czasem. Nauczyciel, zwłaszcza początkujący, poznaje i stara się przestrzegać podstawowych zasad obowiązujących w danej placówce edukacyjnej. Korzystne jest, aby wszyscy nauczyciele, uczniowie i ich rodzice starali się szanować własny czas, ale także uwzględniać możliwości i ograniczenia czasowe innych, budując wzajemne relacje w prze-

strzeni szkoły. Nauczyciel profesjonalista będzie się wyróżniał umiejętnościami związanymi ze stanowaniem realnych i mierzalnych celów oraz z kontrolą czasu, tak aby osiągać rezultaty mierzone przyrostem wiedzy uczniów i opanowaniem przez nich określonych zachowań, także w aspekcie wychowawczym. Pracowitość i odpowiedzialność za powodzenia uczniów na egzaminach, a mówiąc szerzej – wierność wartościom każe zwrócić uwagę na jeszcze jeden wymiar profesjonalizmu oprócz etycznego, a mianowicie – pasję, do której kluczem jest poczucie sensu podejmowanych działań (Jazukiewicz, 2017, s. 64).

Zarządzanie czasem przez nauczycieli powinno uwzględniać specyfikę indywidualnych cech ucznia. Jednym z pierwszych kroków w planowaniu pracy jest diagnoza klasy pod względem tempa pracy powiązanego z innymi cechami i predyspozycjami. Nauczyciel będzie w stanie kształtować motywację uczniów i wzbudzać u nich zainteresowanie przekazywanymi treściami pod warunkiem dostosowania impetu lekcji i sposobów komunikowania się do konkretnej grupy osób uczących się.

Założenia metodologiczne i wyniki badań własnych

W celu poznania opinii nauczycieli na temat umiejętności zarządzania czasem w kontekście pracy zawodowej przeprowadzono badania ankietowe. Metodą badań pedagogicznych był sondaż diagnostyczny.

Przedmiotem badań uczyniono zarządzanie czasem przez nauczycieli. Problemy badawcze zawarto w pytaniach:

1. Jak nauczyciele szkół średnich oceniają zarządzanie czasem w kontekście kompetencji zawodowych?
2. Czy nauczyciele dostrzegają związek między właściwym zarządzaniem czasem i osiąganiem sukcesów w pracy zawodowej?

W badaniach ankietowych wzięło udział 80 nauczycieli ze szkół średnich. Materiał badawczy zgromadzono na terenie województwa lubelskiego w roku szkolnym 2017/2018. W badanej grupie przeważały kobiety (78), stanowiąc 97,5% ogółu badanych. Taka struktura płci wynika z feminizacji zawodu nauczycielskiego. Wiek osób badanych wahał się w przedziale od 23 do 60 lat. Rozstęp wyniósł 37 lat ($R = 37$), a średni wiek ponad 43 lata ($M = 43,58$). Podobnie zróżnicowany był staż pracy w szkole i wynosił średnio ponad 18 lat ($M = 18,28$), przy czym najkrótszy okres zatrudnienia to jeden rok, a najdłuższy 35 lat ($R = 34$).

Wszyscy nauczyciele byli w pełni zgodni, że dobre zarządzanie czasem to ważna umiejętność zawodowa w odniesieniu do ich profesji. Jest to ściśle związane z wykonywaniem obowiązków w szkole jako instytucji. Warto zwrócić również uwagę na wychowawcze aspekty prezentowanych zachowań będących odzwierciedleniem właściwego kontrolowania siebie i otoczenia. Umiejętność panowania nad działaniami zapobiega dezorganizacji i chaosowi. Samokontrola i wykonywanie zadań dydaktyczno-wychowawczych z dużym nasileniem profe-

sjonalizmu jest istotnym komunikatem dla ucznia jako naśladowcy wzorów osobowych.

Nauczyciele wyrażają przekonanie, że dobre gospodarowanie czasem jest warunkiem niezbędnym, aby możliwe stało się uzyskanie satysfakcjonujących rezultatów w pracy z uczniami. Odmienne zdania były cztery nauczycielki ze stażem pracy od 14 do 25 lat i jeden nauczyciel z 6-letnim okresem zatrudnienia. Ich zdaniem odpowiednie zarządzanie czasem jest istotne, ale nie niezbędne w osiągnięciu sukcesów dydaktycznych i wychowawczych.

Odpowiednie zarządzanie czasem należy rozpatrywać w kontekście regulacyjnych funkcji osobowości opartej na poczuciu własnej tożsamości, obejmującej także obszar funkcjonowania w roli zawodowej. Następujące po sobie działania w określonych miejscach i czasie są wynikiem celowych wyborów opartych na preferencjach i standardach, wśród których istotne pozycje zajmują postawy i wartości (Wojciszke, 2004, s. 139–145).

Jedną z cech nauczyciela powinna być refleksyjność. Ocena własnej skuteczności bazuje na obserwacji zachowania i wnioskowaniu w tym zakresie. W badaniach nauczycieli podjęto próbę ustalenia, czy pedagodzy analizują sposób wykorzystania własnego czasu podczas wykonywania obowiązków zawodowych. Zdecydowana większość badanych pedagogów dokonuje analizy sposobu zagospodarowania czasu, zwłaszcza na lekcjach. Tak odpowiedziało 93,75% nauczycieli. Wśród osób, które nie przeprowadzają takich rozważań, znalazły się wyłącznie kobiety, głównie z krótkim stażem pracy w szkole.

Nauczyciele przykładają dużą wagę do planowania pracy i osiągnięcia celów podczas lekcji. Poza jedną osobą z rocznym stażem nauczyciele angażują się mocno, aby projektowane zamierzenia edukacyjne spełniać w sposób efektywny. Wymaga to od osób nauczających bardzo dobrego przygotowania merytorycznego, które zajmuje dużo czasu na co dzień, ale jest konieczne, aby lekcje były realizowane w sposób płynny, a czas był przeznaczony na przekazywanie wiedzy merytorycznej.

Podsumowanie

Rozważania nad profesjonalizmem nauczycieli można odnosić do wymiarów: poznawczego, działaniowego i etycznego, poszerzonych o pasję jako element wpływający na jakość wykonywanych czynności (Jazukiewicz, 2017, s. 57–67). Dochodzenie do osiągnięcia coraz lepszych rezultatów w pracy zawodowej wymaga czasu i wysiłku. Na początku pracy w szkole nauczyciele potrzebują więcej prób i nakładów, aby osiągać pożądane rezultaty, ale wymienione wyżej wymiary profesjonalizmu są możliwe do spełnienia. Ilość i jakość wyników zmienia się w toku stawania się coraz bardziej świadomym, refleksyjnym nauczycielem. Tracy (2014, s. 22–23) uważa, że dzięki nabywaniu biegłości szybkość i jakość pracy będzie korzystniejsza w odniesieniu do pracownika bardziej doświadczonego niż początkującego.

Współczesny nauczyciel ma możliwość wykorzystania na kolejnych etapach prowadzenia lekcji różnych czynników, które ułatwiają realizację procesu kształcenia. Aby lepiej zagospodarować czas, prowadzący lekcję może zastosować nowoczesne pomoce dydaktyczne, takie jak m.in. e-booki, tablice interaktywne, projekторы, laptopy, tablety oraz inne urządzenia multimedialne.

Te nowoczesne narzędzia stwarzają szanse lepszego wypełnienia czasu, szybkiego dotarcia do niezbędnych informacji i wspierania rozwoju ucznia i nauczyciela pod warunkiem świadomego i właściwego stosowania dostępnych mediów. Nowe technologie mogą stanowić wsparcie dla nauczyciela zarówno na etapie przekazywania wiedzy, jak i w procesie diagnozy oraz oceniania postępów uczniów (Miotk-Mrozowska, 2011, s. 250–270).

Badania przeprowadzone wśród nauczycieli szkół średnich dotyczyły poznania ich oceny przebiegu zarządzania czasem w kontekście kompetencji zawodowych oraz dostrzegania związku między właściwym gospodarowaniem czasem a osiąganiem sukcesów w pracy z uczniami. Wyniki osób badanych okazały się mało zróżnicowane. Analizując uzyskane wyniki, można stwierdzić, że odpowiedzi nauczycieli wskazują na rozumienie znaczenia planowania i osiągania celów edukacyjnych. Percepcja przez nich właściwego zarządzania sobą i uczniami jako ważnej umiejętności będącej przejawem profesjonalizmu świadczy o docenianiu roli przewidywania i dobrego organizowania pracy w szkole.

Nauczyciel profesjonalista powinien być osobą odpowiedzialną, kompetentną, potrafiącą kontrolować przebieg działań w czasie i przestrzeni, skupiając uwagę na kształtowaniu podmiotowych i nacechowanych szacunkiem relacji z uczniami i ich rodzicami. Odpowiednie zagospodarowanie czasu oznacza wykorzystanie potencjału rozwojowego i stworzenie uczniom właściwych warunków do nauki.

Zarządzanie czasem, zwłaszcza w kontekście etycznego wymiaru profesjonalizmu, należy rozumieć także w pewnym zakresie jako odpowiedzialność nauczycieli za swój czas, ale i budżet czasu uczniów, którzy powinni poza szkolnymi obowiązkami poświęcić się rozwijaniu zainteresowań, odpoczynkowi czy budowaniu relacji społecznych (Czerepaniak-Walczak, 2007, s. 235).

Praca nauczyciela jest specyficzna, złożona, wymagająca wysokich kwalifikacji. Trudności w wykonywaniu tego zawodu społecznie pożytecznego skłaniają do poszukiwania nowych rozwiązań i wychodzenia poza schemat. Zgodnie z zasadami dobrego zarządzania czasem należy planować czas w taki sposób, aby pozostało miejsce na to, co nieoczekiwane, niespodziewane, nieprzewidywalne, ale mogące się wydarzyć. Profesjonalizm nauczyciela oznacza posiadanie odpowiedniego wykształcenia i spełnienie wysokich wymagań społecznych, ale jednocześnie zdaniem Madalińskiej-Michalak (2014, s. 9) „nie ulega wątpliwości, że profesja nauczycielska jest uwarunkowana kontekstem, że należy do tych profesji, od których wymaga się szybkiego reagowania zarówno na zachodzące wokół szkoły zmiany, jak i na zmiany dokonujące się w samej profesji”.

W świetle powyższych rozważań zarządzanie czasem może stanowić istotną umiejętność na drodze do budowania profesjonalizmu nauczyciela opartego na mądrym, autonomicznym, etycznym postępowaniu.

Literatura

- Czerepaniak-Walczak, M. (2007). Od próżniaczenia do zniewolenia – w poszukiwaniu dyskursów czasu wolnego. W: E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna* (s. 219–236). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Jazukiewicz, I. (2017). Wymiary profesjonalizmu współczesnego nauczyciela. *Problemy Profesjologii*, 2, 57–68. Pobrane z: 2017_2-57-68.pdf-Adobe Reader (6.12.2018).
- Kowalik, S. (2011). Problemy uczniów i ich rozwiązywanie przez nauczycieli. W: S. Kowalik (red.), *Psychologia ucznia i nauczyciela* (s. 30–75). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Kwiatkowska, H. (2008). *Pedeutologia*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Madalińska-Michalak, J. (2014). Profesjonalizm nauczyciela. *Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny. Meritum*, 1(32). Pobrane z: <https://docplayer.pl/30788699-Profesjonalizm-nauczyciela.html> (5.12.2018).
- Miotk-Mrozowska, M. (2011). Nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne w procesie edukacji. W: S. Kowalik (red.), *Psychologia ucznia i nauczyciela* (s. 250–273). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Tracy, B. (2014). *Droga do sukcesu*. Warszawa: Muza.
- Wojciszke, B. (2004). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Scholar.